

УДК 378.091.212:373.3
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-36

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КОМПОНЕНТІВ У СТРУКТУРІ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ

Шевченко Ю.М., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

У статті представлений аналіз низки праць вітчизняних науковців, що присвячені дослідженням готовності студентів різних галузей до професійної діяльності, виділено праці, в яких подано компоненти готовності до професійної діяльності. Обґрунтовується, що готовність до професійної діяльності є складним особистісним утворенням і постає як комплексне відображення цілої низки особистісних і професійних рис. Особлива увага приділяється можливостям фахівців демонструвати готовність до професійної діяльності, до педагогічної діяльності, до саморозвитку, до формування сімейних духовно-моральних цінностей та ін. Виявлено складність системи готовності, що потребує зміни і врахування багатьох елементів, які розгортаються в межах культурно-освітнього простору майбутнього вчителя.

Ключові слова: компоненти готовності, готовність до діяльності, поведінка, духовно-моральний розвиток особистості.

В статье представлен анализ ряда работ отечественных ученых, посвященных исследованию готовности студентов различных отраслей к профессиональной деятельности, выделены работы, в которых представлены компоненты готовности к профессиональной деятельности. Обосновывается, что готовность к профессиональной деятельности является сложным личностным образованием и выступает как комплексное отражение целого ряда личностных и профессиональных черт. Особое внимание уделяется возможностям специалистов демонстрировать готовность к профессиональной деятельности, к педагогической деятельности, к саморазвитию, к формированию семейных духовно-нравственных ценностей и др. Выявлена сложность системы готовности, которая нуждается в изменении и учете многих элементов, что разворачиваются в рамках культурно-образовательного пространства будущего учителя.

Ключевые слова: компоненты готовности, готовность к деятельности, поведение, духовно-нравственное развитие личности.

Shevchenko Yu.M. ANALYSIS OF APPROACHES TO THE STRUCTURAL COMPONENTS OF STUDENTS' READINESS FOR THE PROFESSIONAL ACTIVITY

The article presents the analysis of a number of domestic scientists' research works, aimed at the study of students' readiness for the professional activity. The author pays the attention to the research works, which deal with the components of readiness for the professional activity. Readiness is viewed as the primary fundamental condition of the implementation of any pedagogical activity. The author provides the rationale for the fact that readiness for the professional activity is a complex personal formation, and it appears as a comprehensive reflection of a wide range of personal and professional features. Particular attention is paid to the ability of specialists to demonstrate readiness for the professional activity, readiness for the pedagogical activity, readiness for self-development, readiness for the development of family spiritual and moral values, etc. The characteristic features of the notion of structure have been also revealed. It has to be said that this structure, unlike functions, is characterized by slow processes of its development. In order to generalize the componential structure of various types of personality's readiness the author has researched opinions of scientists concerning this structure. On the basis of theoretical analysis of approaches to this issue, the author has proved the complexity of the system of readiness. It requires some changes and consideration of many elements that are uncovered within future teacher's cultural and educational space. The componential structure of the future teacher's readiness for the spiritual and moral development of primary schoolchildren is schematically presented. The analysis of modern approaches to the definition of components of this readiness gives an opportunity to determine the structure of University students' readiness for the spiritual and moral development of primary schoolchildren.

Key words: components of readiness, readiness for activity, behavior, spiritual and moral development of personality.

Постановка проблеми. Сучасна підготовка майбутніх вчителів характеризується недостатністю науково обґрунтованих зв'язків теоретичної і практичної підготов-

ки у виховній діяльності. Наявні методики, характер підготовки майбутніх учителів не сприяє повною мірою формуванню у них системного бачення виховної діяльності,

а також оптимальних систем її управління. Крім того, процес підготовки майбутніх учителів не враховує особистісні компоненти готовності, що є великим недоліком у формуванні педагогічних кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками в науковій літературі широко висвітлюються можливі підходи до визначення компонентів у структурі готовності студентів до професійної діяльності. Зокрема, О. Мариновська обґрунтовує структурні компоненти системи формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності; І. Тяллева у структурі готовності визначає особистісний і змістовно-операційний компоненти, які включають низку складників й об'єднані творчою позицією вчителя; А. Бистрюкова виділяє компоненти процесу професійної підготовки, в контексті якого відбувається формування готовності вчителів початкових класів до професійного саморозвитку; І. Міщук в основу формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до педагогічної комунікації вміщує три компоненти (ціннісно-мотиваційний, комунікативно-інформаційний, процесуально-технологічний); С. Мартиненко розглядає три взаємопов'язаних компоненти в структурі моделі готовності майбутніх учителів до діагностичної діяльності.

Постановка мети. Метою статті є теоретичний аналіз підходів до визначення компонентів у структурі готовності студентів до діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретико-методологічні основи будь-якого наукового дослідження зумовлюють цілепокладання досліджуваної проблеми, обґрунтовуючи і стверджуючи її подальший розвиток. Безсумнівно, готовність належить до класу явищ, які можуть бути вивчені тільки за умови об'єднання зусиль наукових підходів, як природничо-наукових, так і соціально-гуманітарних, але у колі вчених досі немає єдиної думки про сутність і визначення цього феномена.

Різні види готовності ми вбачаємо у наукових дослідженнях таких вчених, як М. Василенко [1], О. Дудукалова [4], О. Ліба [5], І. Мозуль [7], М. Парфьонов [9], Н. Поліщук [10], Е. Скріннік [11], В. Фрицюк [13] та ін. Вчені доводять, що готовність до різних видів діяльності є, насамперед, результатом підготовки (у тому числі фахової) та має бути визначена у меті. У трактуванні різних вчених структура готовності визначається за кількома компонентами. Майже у всіх компонентах структури готовності до різних видів діяльності майбутніх фахівців йдеться про мотивацію, знання, уміння та досвід певної діяльності.

Оперуючи поняттям «поведінка», підкреслимо, що воно є полідисциплінарним і складним, адже поведінку, окрім педагогів, вивчають філософи, психологи, соціологи, юристи тощо. Зокрема, Т. Герасимів вказує на множинність теоретичних підходів до визначення цього поняття (зокрема, натуралістичний, соціологізаторський), підкреслюючи при цьому різноманітність характеристик понять «поведінка» та «діяльність». Нам імпонує його думка про соціальність поведінки кожної людини: «Однією з найістотніших властивостей людської поведінки є те, що вона соціальна за своєю суттю, формується і реалізується суспільством. Поведінка відображає процес соціалізації людини, передбачаючи адаптацію до соціального середовища з огляду на індивідуальні особливості особи» [2, с. 232].

Нам імпонує думка А. Лігоцького щодо визначення поняття структури, яка, на відміну від функцій, характеризується повільними процесами значної довжини. Вчений пише: «Структура – це те, що поєднує окремі частини (елементи системи) в єдине, гармонійне ціле. Вона створюється через взаємодію елементів. Завдяки циклічності дії зв'язуючих сил структура стає стійким утвором» [6, с. 27]. У дослідженні Н. Ткачової у «структурі» зафіксовано «інваріантні й статичні закономірності, які регламентують способи взаємодії компонентів певної системи» [12, с. 17–18].

У роботі О. Дудукалової йдеться про структуру готовності інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності. Вчена доводить, що ця структура має чотири компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, технологічний. Вчена вважає, що структура готовності інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності є складним особистісним утворенням і постає як комплексне відображення цілої низки особистісних рис і професійних якостей, що є важливими для успішної професійної діяльності. Наведемо характеристики компонентів за О. Дудукаловою: «1) мотиваційно-ціннісний компонент (потреба успішно вирішувати професійні завдання, інтерес до процесу їх вирішення, прагнення досягти успіху і показати себе з кращого боку тощо); 2) когнітивний компонент (розуміння професійних завдань, оцінка їх значущості, знання способів вирішення тощо); 3) операційно-діяльнісний компонент (інженерно-педагогічні вміння і навички, знання з фаху (педагогічні та економічні знання); 4) технологічний компонент (інноваційні технології, тобто застосування нових підходів та методик у професійній діяльності)» [4, с. 138].

Структуру готовності майбутнього вчителя початкових класів до застосування інноваційних технологій навчання математики у школі досліджує О. Ліба. Вчена виділяла такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-дослідницький, діяльнісно-творчий, рефлексивно-оцінювальний [5, с. 74], проте поза увагою дослідниці, на нашу думку, лишився технологічний компонент.

Дещо іншого погляду стосовно структури готовності майбутніх учителів дотримується Л. Гусак. Зокрема, вона вивчала готовність майбутніх учителів до впровадження асоціативного навчання іноземних мов молодших школярів. Так, за її твердженням, готовність – «це інтегрована професійна якість креативної особистості фахівця, що містить мотиви, знання, вміння, навички, які дають змогу творчо і продуктивно здійснювати навчання іноземних мов у початковій школі» [3, с. 214]. Компонентами цієї структури є мотиваційно-ціннісний, особистісний, когнітивний, процесуальний.

У контексті визначення структури готовності майбутніх вчителів до духовно-морального розвитку молодших школярів важливе місце посідають дослідження І. Мозуль. Зокрема, вчена вивчає структуру готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності. Так, автор доводить, що у структурі готовності мають бути чотири основних компоненти: мотиваційний, змістовий, процесуальний, комунікативний. На її думку, формування готовності майбутніх учителів початкової школи є «довготривалим складним поетапним процесом, який забезпечується виявленням і подальшим розвитком особистісних якостей, професійних здібностей, спрямуванням на професію вчителя, професійним навчанням із застосуванням нових технологій і методик, наданням майбутнім педагогам методичної допомоги в професійній адаптації, самоствердженні й вдосконаленні майстерності» [7, с. 80].

Структуру готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів вивчає І. Олійник. У дослідженні зазначено, що ця структура є сукупністю мотиваційного, когнітивного та операційного компонентів. Ці компоненти, на думку І. Олійник, «перебувають між собою в тісному взаємозв'язку, взаємодії та взаємозалежності» [8, с. 165]. Робота над кожним із цих компонентів, як свідчить дослідження, призводить до розвитку готовності, а отже, мобілізує сили особистості до виконання завдань, що є суспільно значущими.

Готовність як первинну фундаментальну умову виконання будь-якої педагогічної

діяльності вивчає М. Парфьонов. Вчений вважає, що готовність вчителя є складним інтегрованим поняттям, що передбачає єдність теоретичної, практичної й морально-педагогічної готовності особистості до «самостійного, науково обґрунтованого виконання своїх професійних обов'язків, до неперервної самоосвіти». Підтримуючи цю думку, вкажемо на компоненти структури готовності майбутніх учителів початкових класів до педагогічного керівництва самостійною роботою учнів, що вивчалася вченим, а саме: пізнавально-світоглядний, емоційно-мотиваційний, дієво-практичний [9, с. 7].

Структуру готовності вчителя до розвитку здоров'язберезувальної компетентності учнів розкриває Н. Поліщук. Вчена вважає, що ця структура готовності має складатися з аксіологічного, когнітивного, діяльнісного й особистісного компонентів. На думку Н. Поліщук, готовність вчителя до розвитку здоров'язберезувальної компетентності учнів є інтегральною якістю особистості, в основі якої лежить визнання здоров'я однією з базових цінностей суспільства, що охоплює «систему мотивів здоров'язберезувальної діяльності, якості особистості, знання й уміння фахівця, які допомагають їй мобілізуватися на цю діяльність і виконувати її на необхідному рівні» [10, с. 108].

У дослідженні Е. Скріннік розглядається компонентна структура готовності майбутнього вчителя до формування сімейних духовно-моральних цінностей учнів. Автор трактує готовність «забезпечувати аксіологічну педагогічну взаємодію» і вважає, що це є доцільно спроектований і цілеспрямований організований педагогом процес формування «ціннісно-виховних відносин співробітництва й співтворчості суб'єктів виховної взаємодії (вчителя, учня, батьків, педагогічного колективу, працівників соціальних і громадських інституцій)» [11, с. 8]. У структурі готовності майбутнього вчителя до цього виду діяльності наголошено на трьох компонентах, які стали критеріальною базою, а саме: мотиваційний, рефлексивно-самоусвідомлюваний та когнітивно-діяльнісний.

Такі компоненти структури готовності майбутніх вчителів до безперервного професійного розвитку, як мотиваційно-ціннісний, інформаційно-пізнавальний, організаційно-діяльнісний, особистісно-регулятивний, рефлексивно-оцінний, представлено у статті В. Фрицок [13, с. 175]. Вчена доводить, що мотиваційно-ціннісний компонент характеризується через такі елементи, як «наявність мети професійного саморозвитку, наявність цілей, програми саморозвитку, наявність потреби в досяг-

**Компоненти у структурі готовності особистості
до здійснення різних видів діяльності**

Автор	Основні компоненти у структурі готовності особистості
М. Василенко	емоційно-образний, когнітивно-операційний, мотиваційний, ціннісно-орієнтований, психолого-педагогічний, соціально-професійний
О. Дудукалова	мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, технологічний
О. Ліба	мотиваційно-ціннісний, когнітивно-дослідницький, діяльнісно-творчий, рефлексивно-оцінювальний
Л. Гусак	мотиваційно-ціннісний, особистісний, когнітивний, процесуальний
І. Мозуль	мотиваційний, змістовий, процесуальний, комунікативний
І. Олійник	мотиваційний, когнітивний, операційний
М. Парфьонов	пізнавально-світоглядний, емоційно-мотиваційний, дієво-практичний
Н. Поліщук	аксіологічний, когнітивний, діяльнісний, особистісний
Е. Скріннік	мотиваційний, рефлексивно-самоусвідомлюваний та когнітивно-діяльнісний
В. Фрицюк	мотиваційно-ціннісний, інформаційно-пізнавальний, організаційно-діяльнісний, особистісно-регулятивний, рефлексивно-оцінний

ненні мети (професійного саморозвитку): пізнавальна мотивація, професійна мотивація, мотивація досягнення успіху», інформаційно-пізнавальний компонент готовності характеризується через такі елементи, як «знання методів і форм професійного саморозвитку, розвинене логічне і критичне мислення, знання психолого-педагогічних і технологічних основ діяльності з безперервного професійного саморозвитку». Такий компонент структури готовності, як організаційно-діяльнісний, характеризується такими елементами, як «уміння скласти програму власного безперервного професійного саморозвитку, володіння навичками самоорганізації», а особистісно-регулятивний – через «образ ідеального Я, наявність позитивної Я-концепції, вольовий самоконтроль, прагнення до самореалізації в педагогічній діяльності, відповідальність за власний професійний саморозвиток». Окремий компонент структури готовності, на думку В. Фрицюк, – рефлексивно-оцінний. Цей компонент характеризується через такі елементи: «ступінь оволодіння рефлексивними вміннями, адекватність самооцінки власних здібностей, рефлексія власної професійної діяльності» [13, с. 175].

З метою узагальнення компонентного складу різних видів готовності особистості (майбутнього фахівця/вчителя) ми синтезували деякі думки вчених щодо її структури, що представлено у таблиці 1.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, під час аналізу структури готовності в дослідженнях різних вчених (готовність до професійної діяльності, готовність до педагогічної діяльності, готовність до саморозвитку, готовність до формування сімейних духовно-моральних цінностей та ін.) ми бачимо компонен-

ти, які, хоч і представлені у різних модифікаціях, не є суперечливими. Різницю ми вбачаємо лише у змістовному наповненні компонентів, що залежить від тих елементів, які безпосередньо характеризують той або інший вид готовності. Іншими словами, основою будь-якої готовності є схожі елементи, а різними є лише ті елементи, які мають функціональне навантаження для певного виду діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василенко М.Є. Структура готовності студентів до професійної діяльності: педагогічний аналіз. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2013. Вип. 20. С. 43–47. (Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики).
2. Гарасимів Т.З. Поняття «поведінка» та «діяльність» як основа філософії девіантної поведінки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2015. № 824. С. 228–232.
3. Гусак Л.Є. Структура і критерії готовності майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2013. № 2. С. 211–215.
4. Дудукалова О.С. Сутність та структура готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Серія: Педагогічна. 2016. Вип. 22. С. 138–140.
5. Ліба О. Структура готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних технологій навчання математики в школі. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 1. С. 71–79.
6. Лігоцький А.О. Теоретико-методологічні засади різнорівневої підготовки фахівців в Україні. *Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект*: монографія / За ред. Н.Г. Ничкало. Київ: ІПППО, 1999. С. 12–42.

7. Мозуль І.В. Структура готовності майбутніх учителів початкових класів у контексті сучасних вимог професійної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 30. С. 75–81.

8. Олійник І.М. Обґрунтування структури готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 163–169.

9. Парфьонов М.П. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічного керівництва самостійною роботою учнів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. Київ, 2006. 20 с.

10. Поліщук Н.М. Структура готовності вчителя до формування здоров'язбережувальної компетентно-

сті учнів. *Вісник післядипломної освіти*. 2012. Вип. 8. С. 102–109.

11. Скріннік Е.О. Підготовка майбутнього вчителя до формування сімейних духовно-моральних цінностей учнів загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2016. 20 с.

12. Ткачова Н.О. Аксиологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2007. 44 с.

13. Фрицок В. Структура готовності до безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 3. С. 173–176.